

Att nå det sekulariserade Europa

Denna artikel är en översättning av Stefan Gustavssons föredrag i maj 2010 på Tokyo Global Mission Consultation and Celebration. Konferensen firade 100-årsminnet av missionskonferensen i Edinburgh 1910.

För inte länge sedan var det den första april, den dag i Europa då vi har tillåtelse att lura folk. Detta år kom det bästa skämtet från ett online-baserat spel som heter GameStation. I hemsidans villkor - vilka man ska bekräfta att man läst innan man köper något - hade man gömt en klausul om den "oförgängliga själen":

"Genom att beställa via denna hemsida den första dagen i den fjärde månaden i Herrens år 2010 har du gått med på att ge oss rätt att utan återbetalningsskyldighet, nu och i all evighet, göra anspråk på din själ. Om vi skulle vilja utnyttja denna rätt går du med på att överlämna din eviga själ och alla eventuella anspråk du har på den inom 5 (fem) arbetsdagar efter att ha fått en skriven underrättelse från gamstation.co.uk eller en av dess rätteligen auktoriserade medarbetare."

GameStation inkluderade t.o.m. en hyperlänk som sade 'klicka här för att annullera överlämnandet av din själ' och belönade uppmärksamma köpare med en kupong som var värd ca 6 brittiska pund. Men bara 12 % av köparna upptäckte bedrägeriet; 88% av den dagens transaktioner inkluderade människosjälar - allt som allt 7 500 själar.

På samma sätt har vi européer, enligt min mening, lika vårdslöst sålt våra själar och förskingrat vårt rika arv. Europa har blivit den förlorade sonen.

Europa: Den förlorade sonen

Under det första århundradet spreds evangeliet som en eld runt Medelhavet. Precis som Mindre Asien och Nordafrika - en gång världsdelar med blomstrande kyrkor - har Europa i dag förnekat evangeliet och ersatt det med andra övertygelser.

Se på de olika kontinenterna i världen. Den evangelikala världsvida kyrkan har erfarit en enorm växt de senaste 100 åren. Under 1900-talet:

“Vi är världens mest sekulariserade land.”

- Den latinamerikanska evangelikala kyrkan har växt med över 5000%
- Den afrikanska evangelikala kyrkan har växt med över 4000%
- Den asiatiska evangelikala kyrkan har växt med över 2000%

Å andra sidan är situation i Europa väldigt annorlunda. För att citera *World Christian Encyclopedia*:

Ingen förväntade sig år 1900 det massiva avfall från kristendomen som senare uppkom i Västeuropa p.g.a. sekulariseringen, i Ryssland och senare i Östeuropa p.g.a. kommunismen.

I dag är det så att folk kommer till tro på Kristus i Europa. Där finns, Gud vare tack, blomstrande kyrkor. Men den allmänna trenden är annorlunda: den kristna kyrkan i Europa minskar snabbt. Det finns givetvis alla möjliga variationer mellan det romersk-katolska syd, det ortodoxa öst och det protestantiska väst precis som det allmänt finns skillnader mellan länder som lidit under kommunismens fasa och länder som levt en längre tid i frihet. Men det finns också gemensamma trender.

Ta mitt land, Sverige, som exempel (eftersom vi ofta går före i detta avseende). Vi har bevittnat ett dramatiskt skifte i våra kyrkor de senaste 100 åren. År 1900 hade Sverige en stark kristen identitet. Stora delar av befolkningen var formade i sitt sätt att tänka av en kristen världsbild. Under andra halvan av 1800-talet hade starka väckelser påverkat mer än 100.000 svenskar och svenska missionärer sändes ut till många platser runt om i världen. Hundra år senare har situationen dramatiskt förändrats. Vi är världens mest sekulariserade land. Kyrkorna krymper. För att ge några exempel så ser statistiken ut så här:

Svenska kyrkan: Antal besökare på söndagsgudstjänster

1990 – 2000: nedgång på 30 %

2000 – 2008: nedgång på 17 %

Antalet medlemmar i frikyrkor 1975-2000

Frälsningsarmén: nedgång på 44%

Baptistkyrkan: nedgång på 33%

Missionskyrkan: nedgång på 21%

Antalet medlemmar i frikyrkor 1900-2005

Frälsningsarmén: nedgång på 50%

Missionskyrkan: nedgång på 19%

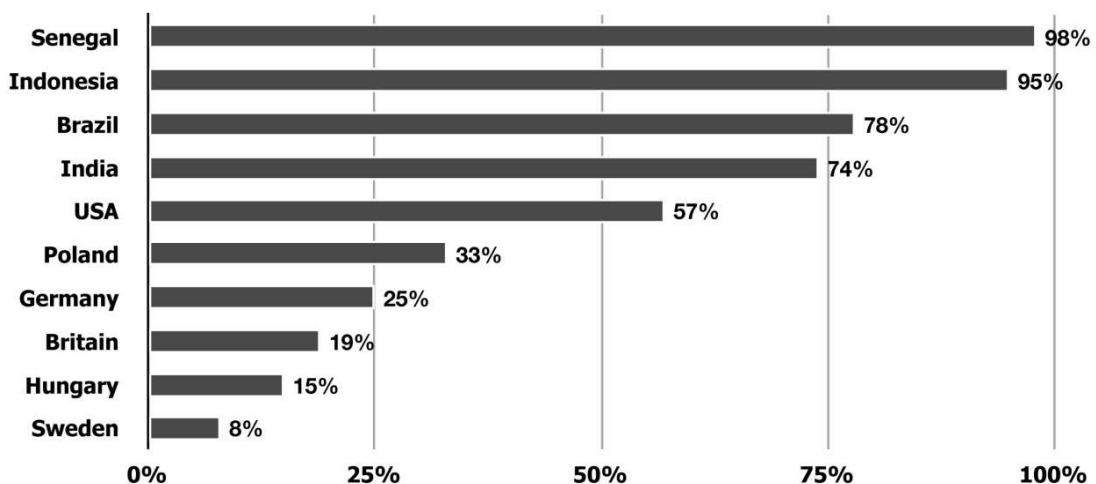
Pingstkyrkan: nedgång på 11%

Det är ett sorgligt faktum att kyrkorna inte bara misslyckas att vinna de icke-kristna; de misslyckas med att behålla sina egna medlemmar.

För några dagar sedan hörde man detta på nyheterna i Sverige: "Äldre är i dag mer aktiva i alla avseenden – också vad det gäller att gifta sig vid hög ålder – och i alla slags aktiviteter med undantaget att gå till kyrkan."

Den negativa trenden inom kyrkorna är en spegelbild av en allmän trend i den europeiska kulturen. En global studie publicerades nyligen som visade människors [européers] trosföreställningar och värderingar. Fråga 42 var: 'Hur viktig är religionen?'¹

Religion is very important in my life:

Det är med andra ord en tid av dramatiska förändringar i Europa. Statistiken kan variera i detaljerna länder emellan men den allmänna trenden är klar. I Europa ses inte evangeliet som *goda nyheter* – många menar att det har prövats och visat sig vara vara falskt. Berättelsen bakom allt detta är givetvis mycket komplex och jag kan bara peka på några grundläggande beståndsdelar.

Urbaniseringen är en nyckelfaktor. Majoriteten har världens befolkning har traditionellt levt på landsbygden. Planeten jordens statistisk ser ut så här:

1. Pew Global Attitudes.

Befolkning i urbaniserade områden:

1800	3%
1900	14%
2000	50%
2050	80%

Städer med mer än en miljon innevånare var år 5 e.Kr. Rom och 1811 London. År 2007 uppskattades det att 468 olika städer hade mer än en miljon innevånare!

Kyrkan i Europa har inte svarat väl på denna förändring. Därför finns det stort behov av kyrkoplantering i de stora städerna. Kyrkor som möter de verkliga behoven hos dagens stadsmänniskor – socialt, existentiellt, kulturellt, intellektuellt och andligt. Men urbanisering är inte det mest grundläggande problemet i Europa, sekulariseringen är det.

En historisk bakgrund till sekulariseringen: två rotsystem i Europa

För att förstå det moderna Europa behöver vi förstå något av dess historiska bakgrund. Saker hänger nära samman i orsak och verkan. *Europas sekularisering har inte uppstått ur intet.* För att göra en grov förenkling så kan man säga att det finns två rotsystem i Europa som går tillbaka till antiken: humanismen med dess rötter i Aten och kristendomen med dess rötter i Jerusalem. Låt oss börja med kristendomen.

1. Kristendomen

I kristendomen är Gud i centrum och är underbart uppenbarad i Jesu Kristi person. Denna lära spreds genom det romerska riket och blev den dominerande tron fr.o.m. den fjärde århundradet och framåt. Därefter gick evangeliet stegvis förlorat, eller hopblandat med andra idéer, men återupptäcktes sedan under reformationen på 1500-talet. Under 17- och 1800-talet uppstod det starka väckelser och vid år 1900 stod sig den kristna kyrkan till synes stark i Europa. Men ändå förlorade den kristna tron vid millennieskiftet. Vanför? Svaret finns till en stor del i Europas andra rotsystem.

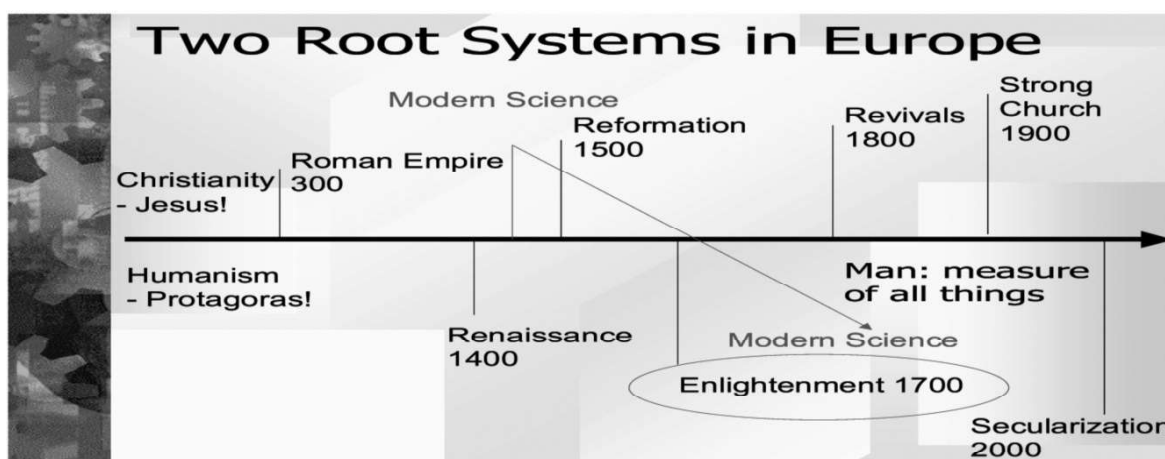
2. Humanismen

I humanismen är människan i centrum för allting och därmed alltings mått. Humanismen förespråkades av Protagoras och andra grekiska filosofer. Den återupptäcktes under renässansen på 1400-talet och blev

den centrala idén i upplysningen under 1700-talet och framåt. Upplysningen var till att börja med ett perspektiv som huvudsakligen omfattades av filosofer och konstnärer, Europas intellektuella elit. Den påverkade naturvetenskapen och akademien som i sin tur endast påverkade en liten del av folket. Med gradvis har upplysningsperspektivet tagit över mycket av vår kultur och idag påverkar naturvetenskap och akademien alla.

Humanismen är, enligt min mening, grunden för både den moderna och den postmoderna människan. I båda systemen är människan i centrum – antingen hennes förnuft eller hennes känsla. Båda systemen fokuserar på människan som den grundläggande referenspunkten. Gud och det övernaturliga finns inte med i bilden.

En intressant faktor här är naturvetenskapen. Givetvis har naturvetenskapen i en mening sina rötter hos de grekiska filosoferna. Men den *moderna* naturvetenskapen, med sin empiriska undersökning av de faktiska förhållandena, har också många kristna rötter. När den moderna naturvetenskapen växte fram från 1400-talet och framåt hade den i grunden en kristen motivering: Vi är kallade till att förstå Guds värld! Men allt eftersom tiden gick och mer och mer av naturen kunde förstås – vilket inte var ett problem för kristendomen – blev naturvetenskapen kapad och vändes emot sitt eget ursprung. I dag är det en utbredd uppfattning att naturvetenskapen har underminerat den kristna tron och ersatts med upplysningsperspektivet.²

2. Se Per Landgrens ingående analys av detta påstående i 'Tro och vetenskap: krig, fred eller vad?', *Theofilos*, nr. 3 2010. Red.

Två otillräckliga svar från kyrkan

Hur kunde då detta hända? Hur kunde upplysningens tänkande ta över? Jag tror att svaret delvis ligger i kyrkans bristfälliga respons.

1. Kompromiss

Många kristna teologer och ledare kände sig tvingade att anpassa sin teologi till upplysningsfilosofin. De verkade tro att den naturvetenskapliga revolutionen krävde av dem att de skulle acceptera upplysningen - som om naturvetenskapliga fynd betydde att Gud var ute ur bilden. Så för att framstå som intellektuellt hederliga började de att förneka mirakel, uppenbarelsen och det övernaturliga. Detta är den *liberalteologi* som har förgiftat de europeiska kyrkorna så djupt. Framstående kyrkoledare och teologer argumenterar emot jungfrufödseln, mirakel och Kristus uppståndelsen som historiska fakta och ser dem endast som teologiska påståenden. Bibeln är inte längre en källa till glädje och en naturlig auktoritet för den kristne utan är attackerad och ofta förkastad.

Detta är bakgrunden till de många "religiösa ateisterna" i Europa, d.v.s. teologer och kyrkoledare som förnekar det övernaturliga men håller fast vid ett religiöst språkbruk.

Genom att ha blivit infekterad med upplysningstänkandet gräver nu kyrkan sin egen grav. Lyssna till den tyske teologen Wolfhart Pannenberg:

Sekulariseringens största framgång ligger trots allt i dess överallt spridda demoralisering av kyrkoarbetare och teologer som borde proklamera och tolka evangeliets sanning. Istället vilseleder de sig själva att de uppnår det målet genom att anpassa den kristna tron och livet till sekulariseringens krav. Jag är övertygad om att det situationen kräver är just motsatsen till en sådan okritisk anpassning. Ju mer sekulariseringen fortskrider desto mer angeläget är det att den kristna tron och livet ses i kontrast till den sekulariserade kulturen. Det som behövs är en stark bekräftelse av de centrala trosartiklarna i kristendomen emot sekulariseringens ande och det är mycket troligt att endast den romersk katolska och de ortodoxa kyrkorna å ena sidan och den evangelikala protestantism å andra sidan kommer att överleva som kyrkogemenskap i de första delarna av det 3:e årtusendet. Vad man brukade kalla för de stora protestantiska kyrkorna löper an akut fara att försvinna. Jag antar att de kommer att försvinna om de fortsätter att varken motstå anden av en progressivt sekulariserad kultur eller försöka förändra den. ...³

3. Pannenberg, Wolfgang, 'Christianity and the West: Ambiguous Past, Uncertain Future', i *First Things*, 48 (December 1994), ss. 18-23.

Mycket i dagens kyrka är tråkigt nog kapat av sekulära filosofer och liberal teologi.

2. Undandragande

Den andra responsen till sekulariseringen kom från de mer bibeltrogna som inte ville acceptera upplysningens utmaning. De ville hålla fast vid hela evangeliet men de försökte göra detta främst genom att dra sig undan från kulturen, från akademien och från naturvetenskapen. Detta är den mer *pietistiska och senare karismatiska teologin* som på ett djupgående sätt påverkade många kyrkor. Det finns ju många goda sidor i dessa rörelser också. Men de har haft en farlig svaghet i det att de har isolerat sig från kulturen och negligerat de intellektuella utmaningarna.

Det råder ett underskott av undervisning av kristen tro på en världsbildsnivå. Istället har det ofta skett en separation mellan hjärna och hjärta och mellan hjärnan och Anden. Resultatet är att kyrkan förlorat den intellektuella kampen.

Effekten av detta syntes inte så tydligt under 1800-talet men blev desto mer dramatisk under 1900-talet. I dag är universitetet, populärkulturen, media och naturvetenskapen fullständigt dominerade av sekulariserade människor med sekulärt tänkande.

Europa har en lång historia grundad i kristen tro. Men genom att påstå att det inte längre är möjligt att tro att kristen tro är sann, har Europa vänt sig bort. Europa förlorades för evangeliet på en idéernas arena. Om Europa ska bli återvunnet för evangeliet igen måste detta ske på en idéernas arena – där brytningen skedde. Här finns viktiga lärdomar för den globala kyrkan: *Upprepa inte det europeiska misstaget att kompromissa och dra sig undan.*

Resultatet är en situation i början på de 21:a århundradet där Europa är en snittblomma som förlorat sina rötter i sanningen. Europa idag är en djupt sekulariserad kultur där Gud är frånvarande i det offentliga rummet och där den underliggande världsbilden är naturalistisk humanism.

Notera att sekulariseringen i Europa inte är skepticismen hos några få individer som utmanar normen. Det är snarare så att sekulariseringen har blivit normen. Den ses som en positiv befrielse från vidskepelse och från religiöst maktspel som hållit människor bundna i århundraden.

Men det viktigaste är att sekulariseringen inte ses som en världsbild i

“Nu har den kristna kyrkan två stora utmaningar att tas med. Sanningsbegreppet (att det finns något sådant som sanning) och innehållet i sanningen (att det kristna budskapet, och inte naturalismen, är det som är sant).”

sig själv – på samma nivå som kristen tro och därför en medtävlare till kristendomen – utan ses som den naturliga, neutrala utgångspunkten som borde delas av alla förnuftiga personer. Sedan, om du vill är du fri att subjektivt lägga till en personlig tro på Jesus eller Buddha så länge det inte utmanar sekulariseringen. Detta är vad filosofen Charles Taylor har kallat för ”exklusiv sekularisering” – en sekularisering som är fast besluten att utesluta alla transcendentala referenspunkter från det kulturella, sociala och politiska livet.

Postmoderna Europa då?

Är det inte så att vi har passerat den moderna upplysningstiden, och rört oss bortom den in i den postmoderna tiden där människor inte längre tror på sanningen och där de grundläggande antagandena är väldigt olika. Jean-François Lyotard definierar postmodernismen som ”misstro mot metanarrativer”.⁴ Den postmoderne filosofen Michel Foucault uppmuntrar oss att förkasta ”alla teorier och alla former av allmän diskurs. Detta behov av en teori är fortfarande en del av det system som vi förkastar.” Så istället för att erbjuda en ny sanning är det *sanningsbegreppet* som förnekas.

Många kristna i Europa tror att denna förändring från modernt till postmodernt tänkande på något sätt kommer att kunna lösa vårt problem och öppna dörren för evangeliet igen. Och de tror att kristen apolo-

4. Metanarrativer (*metanarratives*, på engelska. Ibland också *grandnarratives*.) betecknar ideologier som genom att teckna en stor berättelse med universella anspråk som kapitalismen, kommunismen eller liberalismen söker förklara verkligheten. Dessa stora berättelser gör anspråk både på att ge en helhetsförklaring åt våra individuella och kollektiva erfarenheter och att forma dem. Ofta har postmoderna filosofer använt begreppet metanarrativ för att kritisera maktmissbruket bakom politiska system. Red.

getik idag blivit förlegad eftersom folk inte bryr sig om sanning. Jag tror att båda dessa punkter är felaktiga.

För det första, även om postmodernt tänkande är inflytelserikt i vissa områden är vår västerländska kultur i stort långt ifrån postmodern. Ta *naturvetenskapen* som exempel. Den agerar på antagandet att det finns en extern verklighet som vi kan ha sann kunskap om. Denna verklighet är densamma för alla på jordklotet. Debatten om global uppvärmning, för att ta ett färskt exempel, förutsätter från alla sidor att det finns universella sanningar. Eller ta *etik*. Den nya synen på homosexualitet – att den ska bekräftas och omfattas (nu den dominerande synen i Sverige) – är inte sett som något relativt eller kontextuellt. Den ses som den rätta och sanna synen och därför något som vi borde övertyga andra kulturer om. Den är sedd som en global sanning! Eller ta den nya diskussionen om *religion* lanserad av de s.k. nyateisterna. Hela diskussionen är baserad på sanningsbegreppet. Anklagelsen lyder att alla anspråk på en metafysisk verklighet är falska.

Dessa exempel visar att ett universellt sanningsbegreppet fortfarande är med oss i naturvetenskapliga, etiska och religiösa diskussioner. Upplysningens utmaning är ännu inte över.

För det andra är postmodern filosofi inte så mycket en filosofi i sin egen rätt som det är en kritik av andra perspektiv. Detta betyder att när allting har blivit dekonstruerat finns där inte så mycket att erbjuda det frågande sinnet. Men den som verkligen är angelägen om livet kan inte i längden nöja sig med endast dekonstruktion. Det är oundvikligt att vi som människor också måste ge svar på de stora frågorna i livet. Och i Europa har svaret hittills varit humanistisk naturalism.

Notera också att det postmoderna förnekandet av sanning är teoretiskt osammanhängande. Förnekandet självt blir en ny universell sanning. Det är omöjligt att förneka sanning eftersom varje förnekande kommer att bli ett nytt sanningsanspråk. Varför hoppas på en osammanhängande idé som motsäger grundläggande kristna antaganden? Istället borde vi kritisera det postmoderna förnekandet av sanning.

Det postmoderna tänkandets ankomst har inte minskat behovet av apologetik; det har fördubblat det. Nu har den kristna kyrkan två stora utmaningar att tas med. Sanningsbegreppet (att det finns något sådant som sanning) och innehållet i sanningen (att det kristna budskapet, och inte naturalismen, är det som är sant).

På ett liknande sätt har enligt min mening mycket av den postmoderna andligheten i Europa misstolkats. Det postmoderna har fötts ur det moderna, vilket är naturalistiskt. Och detta naturalistiska har aldrig blivit utmanat! I postmodern andlighet finns det därför ingen transcendens; endast immanens, panteism och mysticism. Där finns ingen verklig Gud utanför den mänskliga erfarenheten.

Den förre ärkebiskopen K.G. Hammar kan exemplifiera detta:

Gud sände sin Son till världen för att rädda den (Johannes 3:17). Mission är därför ett centralt tema i kristen tro och vokabulär. Vid det första formuleringsförsöket föreställde man sig mission som något konkret och bokstavligt. Gud var i himlen; himlen var en våning över jorden. När våra tankar i dag söker stöd föreställer sig de flesta människor sig Gud som något som närmar sig henne på insidan, från de kosmiska djup som varje människa är en bärare av.

Ord som 'Gud' och 'mission' används fortfarande men nu inom en helt annan världsbild, utan någon verklig transcendens.

Jesus, Paulus och behovet av apologetik i Europa

Vi har många, många olika behov i Europa. När jag nu pekar på ett av dem – behovet av apologetik – är det inte för att utesluta andra behov. Det är ett viktigt men och ofta negligerat behov. Intressant är att NT har mycket att säga om apologetik.⁵

Se på Jesus

Hans offentliga verksamhet utspelades i ett judiskt sammanhang där majoriteten delade flera trosföreställningar. Det var ändå inte en monolitisk⁶ kultur. Jesus var hela tiden i samtal med människor som tyckte olika. Vi kan läsa om dialogerna och debatterna med fariséerna och sadducéerna, med samarierna, grekiska pilgrimer och romerska tjänstemän. Och han argumenterade för sitt budskap. Folk märkte att Jesus gav "goda svar"⁷ och att han tystade sadducéerna⁸. Enligt Lukas kunde hans kritiker "inte få fast honom för något som han sade inför folket. De förundrade sig över hans svar och hade inget att invända."⁹ Jesus använde apologetik; han argumenterade för sina påståenden och försvarade dem.

5. För mer om detta se Stefan Gustavssons artikel, 'Apologetikens återkomst' i *Theofilos*, nr. 1 2009. Red.

6. Likriktad, Red.

7. Mark 12:28.

8. Matt. 22:34.

9. Luk. 20:26

Se på Paulus

Vad gjorde han när förkristna Europa var så hedniskt, relativistiskt och pluralistiskt? Han predikade och försvarade evangeliet om Kristus bland sina samtida. Han gick först till synagogorna och övertalade sina landsmän judarna att kristendomen är sann, bevisade och argumenterade från GT:s skrifter att Jesus var Kristus. Paulus gick också till de hedniska grekerna. Med början i deras litteratur och kulturföremål demonstrerade han att den "okänd[e] guden" har uppenbarats och förkunnats i Jesus Kristus.

En noggrann genomläsning av Apostlagärningarna visar Paulus extraordinära förmåga som kommunikatör. Han var hemma i alla sammanhang och kunde på ett meningsfullt sätt framföra sanningen till de som hade en annan världsbild och var inte rädd för att engagera sig i häftiga debatter. Trots att han använde tillfällena i synagogan till fullo var han lika bekväm utanför predikstolen oavsett om det var på marknadsplatsen¹⁰, föreläsningssalen¹¹, en allmän samlingslokal¹² eller i ett hem¹³.

I Paulus efterföljd behöver vi se en generation av kristna i Europa som inte kompromissar med evangeliet och som inte drar sig undan kulturen men som är kristna med en förståelse av den bibliska världsbilden, som har ett kristet sinnelag och som engagerar sig i och utmanar den omgivande sekulära kulturen.

Slutsats

Som europé har jag ofta utmanats av Apg. 16. Det berättar en fantastisk historia om hur evangeliet först kom till Europa. Paulus och hans följeslagare planerade att åka österut men tre gånger blev de omdirigerade av den helige Ande att åka mer åt norr och mer åt väster tills de anlände till Filippi. Där kunde de predika evangeliet och den första européen – en kvinna som kallades Lydia – blev kristen. Det visar mig att Gud har ett hjärta för Europa och jag fortsätter att be att den helige Ande ska omdirigera människor och resurser till Europa så att européerna åter igen tar emot evangeliet om Kristus.

Stefan Gustavsson

Direktor för CredoAkademin i Stockholm

10. Apg. 17:17

11. Apg. 19:9

12. Apg. 17:22

13. Apg. 28:23